Zonder geld: Schelpen en kralen als betaalmiddel

ORANJESTAD — Het is moeilijk om je een wereld zonder geld voor te stellen. Maar wat is geld precies? Geld kan verschillende dingen zijn. Voor de meeste mensen is het een munt, een biljet, een plastic kaartje of zelfs een boekje papieren van de bank. Maar voor sommige mensen uit het recente verleden was geld ook een veer, een steen, een kraal of een schelp.

Dat was zo, omdat die voorwerpen om uiteenlopende redenen als waardevol werden beschouwd. Dergelijke oude betaalmiddelen worden thans omschreven als primitief geld.
Volgens Desiree Croes en Ruben Odor van het Numismatisch Museum zijn primitieve betaalvormen van Noord Amerika en de derde wereld beter gedocumenteerd dan Europese. Studies over primitief geld hebben duidelijkheid gebracht over het ontstaan van het moderne geld.
In Afrika worden nog primitieve vormen van geld gebruikt.
Veel bestudeerde primitieve geldvormen zijn de *wampum* en *potlach* van Noord Amerika, de stenen schijf van het Yap-eiland en schelpen uit Afrika en Azië. Eveneens veel belangstelling gaat uit naar haaientanden en metalen sierraden.
Metalen sierraden werden tot 1949 in West-Afrika gebruikt als betaalmiddel. De sierraden zijn opmerkelijk en graag gewild als versiersel. Daardoor is hun waarde gestegen en vonden ze acceptatie als betaalmiddel.
Het gebruik van de *wampum* als betaalmiddel door de inheemse bevolking van Noord Amerika heeft waarschijnlijk ook als grondslag dat de *wampums* gewilde lichaamsversiersels waren. Edele metalen hebben altijd een speciale plaats ingenomen in de geschiedenis van lichaamsversieringen. Volgens wetenschappers is het een van de redenen waarom de *wampum* is geaccepteerd als betaalmiddel in verscheidene beschavingen en samenlevingen, zowel in de moderne als in de oude tijd.

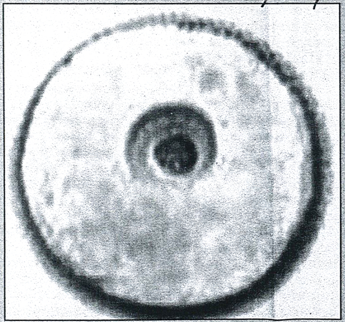

Aruba's boton is ook primitief geld

HAAIENTANDEN

Op de Fiji-eilanden dicht de bevolking veel waarde toe aan de tanden van de haai. De tanden spelen een grote rol in de religieuze ceremonies. Dat is de reden waarom de tanden zo'n grote waarde hebben gekregen, dat zij de status kregen van ruilmiddel. Haaientanden worden zelfs gebruikt om bruiden mee te kopen. Dit geldt ook voor een bepaalde steen, *fei* geheten, op het Yap-eiland. Ook deze steen had een religieuze en ceremoniële waarde en is op die manier op den duur geaccepteerd als betaalmiddel. De steen van het Yap-eiland werd tot 1960 gebruikt als betaalmiddel. Rond de wereld zijn er veel verzamelaars van deze steen.
Ook koeien worden in sommige samenlevingen beschouwd als betaalmiddel. Deze dieren werd een hoge waarde toegekend in de oude Romeinse tijd, toen zij werden beschouwd als het voornaamste betaalmiddel. Omdat koeien moeilijk te verplaatsen zijn, heeft Rome op den duur geld in omloop gebracht, dat het symbool droeg van de koe. Van de koe komt het Latijnse woord pecunia (ofwel: pingping, poen, geld).
De ontstaansgeschiedenis van het geld gaat terug naar de ruilsystemen die in verscheidene samenlevingen werden gehanteerd. Primitieve ruilsystemen hielden stand totdat het metaal zijn intrede deed. Het metaal verving de oude systemen. Daarvoor zijn verschillende redenen. Bij het beschouwen van de geschiedenis van geld, moet men in het achterhoofd houden dat er op de wereld verschillende soorten samenlevingen zijn. Iedere samenleving heeft zijn eigen cultuur, taal en gewoontes. Opmerkelijk is dat primitief geld niet is ontstaan omwille van de economie, maar om andere redenen. Die redenen verschillen van samenleving tot samenleving. Bijvoorbeeld, om een familie te betalen als men gaat trouwen met de dochter, of om een familie te betalen wanneer een familielid wordt geofferd of vermoord. In Zuid-Amerika, Noord-Amerika en Afrika is primitief geld goed gedocumenteerd, omdat de oude geldsystemen nog tot voor kort werden gebruikt. De Nieuwe Wereld en Afrika zijn langere tijd trouw gebleven aan de gebruiken van oude samenlevingen. Samenlevingen veranderden er weinig, tot de komst van de Europeanen. In Europa, het Midden Oosten en China dateert het primitieve geld van een veel vroegere periode. Het Numismatisch Museum heeft een vitrine gewijd aan primitief geld over de hele wereld. De vitrine bevat ook teksten met het verhaal achter iedere geldvorm. Er liggen geldvormen van ivoor, hout, textiel, haar van een olifantenstaart, haaientanden, kralen, schelpen en nog veel meer. Het museum is gevestigd in het Gele Huisje naast het grote busstation in Oranjestad.

Amigoe. - (25 september 2004)